

Indhold

Indledning. Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik	13
Friluftsliv som kulturelt og historisk fænomen	14
Pædagogisk og organiseret friluftsliv	14
Velbegrunderet friluftspraksis	15
Den pædagogisk ansvarlige	16
Bogens målgrupper.....	16
Bogens indhold.....	17
Bogens opbygning	18
Bogens forfattere.....	18
Del 1. Friluftsliv, historie og samfund	21
Friluftslivets udvikling	22
Friluftsliv og samfundet	23
Hvornår blev friluftsliv til friluftsliv?.....	23
Natur og friluftsliv som krumme linjer	25
Kapitel 1. Friluftsliv og grønne bølger	27
Den første grønne bølge	28
Den anden grønne bølge	30
Friluftsliv som sundhedsbevægelse	31
Ungdomsbevægelser og friluftsliv.....	31
Naturfredningerne.....	32
Idrætsbevægelsen	32
Efter den anden grønne bølge.....	32
Overgang til den tredje grønne bølge.....	33
Kritiske refleksioner over de grønne bølger	33
Friluftsliv som en række „projekter“	34
Centrale tendenser i dansk friluftsliv.....	35
Kapitel 2. Friluftsliv, institutionalisering og pædagogisering	37
Institutionalisering af friluftsliv.....	38
Den tredje grønne bølge	38
Pionerfasen.....	39
Etableringsfasen.....	40
Institutionaliseringsfasen	41
Hverdagsfriluftsliv i det civile samfund	43
Tendenser for friluftsliv i dag	43
Kapitel 3. Friluftsliv og mangfoldighed	47
Friluftsliv i samfundets sektorer	47

Differentiering, specialisering og individualisering.....	50
Nye aktiviteter og organisationsformer	51
Øget sportificering	52
Øget kommerialisering	52
Nye værdier i friluftslivet	53
Nye legitimeringer: Friluftsliv, sundhed og velfærd	54
Ændrede livsstile	54
Friluftsliv som forebyggelse, rehabilitering og behandling	55
Nye rum for friluftsliv.....	56
Planlagt natur, parker og grønne områder.....	56
Kunstig natur og et relativt naturbegreb	57
Nye udøvere, nye målgrupper og nye vejledere	57
Friluftsliv og etnicitet	58
Friluftsliv og alder	59
Friluftsliv og køn	60
Kvindelige vejledere.....	60
Fremtidens friluftsliv.....	61
Kapitel 4. Friluftsliv, internationalisering og globalisering	64
Friluftsliv i et internationalt perspektiv	64
Dansk og nordisk friluftsliv	65
Friluftsliv i den engelsksprogede verden	65
Outdoor education.....	66
Adventure.....	67
Baggrund for adventure.....	68
Adventure i Danmark.....	69
Kritik af adventure	70
Andre internationale traditioner og kulturer	70
Globalisering og globalisering.....	71
Del 2. Friluftsliv, pædagogik og didaktik.....	75
Friluftsliv, pædagogik og didaktik	76
Pædagogik, didaktik og andre videnskaber.....	76
Friluftslivets pædagogik	77
Vejledning i friluftsliv	78
Kapitel 5. Friluftsliv og pædagogiske positioner	79
Pædagogiske positioner.....	79
Teorier om teorierne.....	79
Tidligere positioner	80
Et spændingsfelt med tydelige modsætninger.....	81
Proces og selvudvikling.....	81
Mål og styring.....	84
Proces eller styring?.....	85

Dannelsesidealer i spændingsfeltet	85
Det handlekompetente rationelle menneske	86
Det frie alsidige demokratiske menneske	86
Forskelle i dannelsesidealerne	87
Diskussion af yderpositionerne	88
Kritik af procesdiskursen	88
Kritik af styringsdiskursen	90
Kapitel 6. Friluftsliv, viden og læring	92
Vidensformer i spændingsfeltet.....	92
Episteme – videnskabelig viden	93
Techne – praktisk viden.....	93
Techneviden og friluftsudstyr	94
Tavs og kropslig viden	95
Phronesis – viden i praksis.....	96
Læringsopfattelser i spændingsfeltet.....	98
Læring.....	98
Behavioristisk syn på læring.....	99
Kognitivt syn på læring.....	99
Sociokulturelle syn på læring.....	100
Indhold, drivkraft og samspil.....	102
Kapitel 7. Friluftsliv og didaktik	104
Den didaktiske trekant og det pædagogiske friluftsliv	105
Fagdidaktik eller områdedidaktik?	107
Friluftsliv som fag.....	107
Friluftsliv som område.....	108
Didaktik og pædagoger.....	108
Didaktisk rationalitet i det pædagogiske friluftsliv.....	109
Hiim & Hippes didaktiske relationsmodel.....	110
Didaktisk kompetence	111
Kapitel 8. Friluftsliv, mål og indhold	114
Natur og miljø som oplysningsprojekt	114
Friluftsliv som middel eller mål?	115
Hvordan begrundes arbejdet med friluftsliv?.....	115
En etisk dimension.....	116
En vidensdimension	117
En sundhedsdimension	118
Indhold og mål i styringsdiskursen	119
En æstetisk dimension	119
Naturen som udviklingsrum.....	220
Natur som oplevelsessted.....	121
Naturoplevelser som mål og indhold	122
Fantasi og kreativitet som mål og indhold	123

Sociale relationer som mål og indhold	124
Indhold og mål i procesdiskursen	124
Friluftsliv, mål og indhold.....	125
Kapitel 9. Friluftsliv og pædagogiske metoder	128
Det ustyrige friluftsliv	128
Friluftsliv, oplevelse og induktiv metode	129
Friluftsliv, styring og deduktiv metode	132
Vejledning i friluftsliv – et åbent begreb.....	133
Vejledningsbegrebet i uddannelser	134
Vejledning som den rene vare	134
Vejledning, kendskab og kundskab.....	136
Vejledning versus instruktion.....	137
Vejlederpositioner.....	138
Kapitel 10. Friluftsliv, tid og rum	140
Tid	140
Tid og proces.....	141
Fart og fascination	142
Flow	143
Leg.....	144
Rum	144
Naturen og det uforudsete.....	145
Sted og rum.....	145
Fokus på aktiviteten eller gruppen	146
Fokus på det særlige sted	146
Plads- eller aktivitetstilknytning?	149
Natursyn	149
Kompleksitet i forhold til tid og rum	153
Kapitel 11. Friluftsliv, sikkerhed og certificering.....	155
Sikkerhed som didaktisk element.....	155
Sikkerhed og risiko	156
Forskellige former for risiko.....	157
Oplevet og reel risiko.....	158
Tur efter evne	159
Risikovurdering	161
At træffe beslutning i risikofyldte situationer	162
Beslutningsprocessen	163
Samråd og certificering	163
Problemer med certificering.....	165
Riskmanagement.....	165
Friluftsliv, samråd og certificering	166

Del 3. Friluftsliv, fortællinger og analyse	169
Fortællinger om dansk friluftsliv	170
Syv udvalgte fortællinger.....	170
Brug af fortællingerne	171
Observation og analyse.....	171
Fokuspunkter og spørgsmål	172
Perspektivering	172
12. Friluftsliv i børnehaven	173
En dag i skovbørnehaven i juni måned	173
Baggrund og historie.....	174
Emdrup Skrammellegeplads	175
De første naturbørnehaver	175
Naturbørnehaver i et samfundsmæssigt perspektiv	176
Dannelses-, lærings- og erkendelsesopfattelser.....	177
Tid og rum	178
Forskning om naturbørnehaver.....	179
13. Friluftsliv i grundskolen	183
Udeskoledag på Kildeportskolen	183
Natur og udemiljø som klasserum	184
Hvorfor udeskole?	185
Målgruppen.....	186
Pædagogiske og didaktiske perspektiver	186
Tid og rum	188
Sikkerhed	188
Virker det?	188
Fremtiden for udeskole?.....	189
14. Friluftsliv på højskolen	192
Med Grønlykke Højskole på vinterfjeldtur	192
Højskolen.....	194
Baggrund og historie.....	194
Det særlige ved det enkle friluftsliv	195
Pædagogiske mål og legitimeringer	195
Læringsformer	196
Vejlederroller	197
Tid og rum	198
Fremtiden for det enkle friluftsliv	199
15. Friluftsliv og naturvejledning	201
Østerstur i Vadehavet.....	201
Baggrund og historie.....	202
Naturvejledning i et samfundsmæssigt perspektiv	203
Dannelses-, lærings- og erkendelsesopfattelser.....	205
Rammer og didaktiske perspektiver	205

Sikkerhed	207
Naturvejledning og fremtiden.....	207
Efterskrift. Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik	209
Friluftsliv er et historisk og kulturelt fænomen.....	210
Friluftsliv rummer en mangfoldighed af udtryk og værdier	210
Friluftsliv rummer noget ustyrligt og uforudsigeligt.....	210
Friluftslivets pædagogisering	211
Vejledning i friluftsliv	211
Velbegrunder friluftspraksis	211
Pædagogiske positioner i dansk friluftsliv.....	212
Nye værdier, nye rum og nye målgrupper	212
Friluftsliv og sundhed	213
Hverdagsfriluftsliv over for det pædagogiske friluftsliv	213
Stikord.....	215

Fortællinger til Del 3 som kan hentes på bogens hjemmeside
www.munksgaarddanmark.dk

Friluftsliv på efterskolen	1
Adventure race på Sørup Efterskole	1
Adventure race.....	3
Baggrund og historie	3
Det særlige ved adventure race.....	5
Adventure race i Danmark.....	5
Målgrupper	6
Pædagogiske mål og legitimeringer	6
Didaktik og vejlederrollen.....	6
Betydning af konkurrence.....	7
Rummets betydning	8
Fremtiden for adventure race.....	9
Friluftsliv i de frivillige foreninger	11
Friluftsliv og familieferielejr med DGI.....	12
Baggrund og historie	13
Legitimeringer.....	14
Pædagogiske og didaktiske perspektiver	14
Vejlederroller	15
Indhold	15
Deltagerforudsætninger	15
Læreprocesser	15
Tid og rum.....	16
Perspektiver for fremtiden.....	17
Friluftsliv på det kommercielle marked	19
Kajakkursus med Go-for-it.....	19
Baggrund og historie	21
Målgrupper	22
Pædagogiske mål og legitimeringer	23
Didaktik og vejlederrollen	23
Rum	23
Tid	24
Perspektiver for fremtiden.....	25

Indledning

Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik

„Før fik man bare ondt i skuldrene og benene, når man levede friluftsliv, nu får man også ondt i hovedet“ (Nils Faarlund ifølge Isberg 1998, s. 6).

Friluftsliv handler i dag om meget mere end blot vandring eller kajakroning – nu skal hovedet også med! At beskæftige sig med friluftsliv kan således give anledning til såvel hovedbrud som benbrud.

Friluftsliv i Danmark har udviklet sig fra en uformel fritidskultur til at være et område med både pædagogisk og politisk betydning. Historisk kan friluftsliv ses som et produkt af en øget samfundsmæssig interesse for naturen og menneskers behov for at bevæge sig i og bruge natur og landskab, og området er i dag genstand for øget opmærksomhed fra flere sider – ikke mindst fra pædagogisk side. Friluftsliv er blevet en større del af danskernes kultur og hverdag, hvor stadig flere beskæftiger sig pædagogisk og professionelt med området. I takt hermed er der opstået en interesse for de mere teoretiske sider af det pædagogiske friluftsliv. Centrale spørgsmål i denne forbindelse indebærer, at man forstår fænomenet friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen:

- Hvad er friluftsliv og pædagogik?
- Hvorfor friluftsliv og pædagogik?

- Hvordan (arbejde med) friluftsliv og pædagogik?

Formålet med denne bog er at tematisere og diskutere teoretiske og praktiske aspekter af dansk pædagogisk friluftsliv. Bogen er tænkt som en indføring i, hvordan friluftsliv kan inddrages i undervisning og pædagogisk arbejde i naturen. Vores intentioner er at vise den mangfoldighed af muligheder, som natur og friluftsliv kan rumme, og samtidig ønsker vi at rejse pædagogiske og didaktiske diskussioner om brugen af natur og formidlingen af friluftsliv.

Målet er at stimulere til en professionel og refleksiv tilgang til friluftsliv og pædagogisk arbejde for derigennem at skabe en fælles faglig identitet blandt undervisere og pædagoger, der arbejder professionelt med friluftsliv. Forudsætningerne herfor er efter vores mening følgende:

- Et fælles fagsprog
- Et fælles vidensgrundlag – teori
- Professionel udførelse med kendskab til relevant teori.

Målet er ikke ensretning – snarere tværtimod – og vi ønsker at bevare og styrke mangfoldigheden i friluftslivet. Der findes efterhånden en række danske bogudgivelser, som giver gode praksiseksempler

på friluftsliv og pædagogik, men vi mener imidlertid, at der mangler en lærebog, som indeholder teoretiske overvejelser og en kritisk refleksiv stillingtagen til pædagogisk arbejde og friluftsliv, og ikke mindst mangler der en bog, som er forankret i forskningsbaseret viden. Vi håber at kunne udfylde dette tomrum i faglitteraturen om friluftsliv.

Den stigende pædagogisering og institutionalisering af friluftsliv kan ses som en modsætning til det spontane og uformelle friluftsliv, og vi mener, at det er vigtigt at arbejde for, at udviklingen ikke sker på bekostning af hverdagsfriluftslivet. Friluftsliv bør efter vores opfattelse fortsat kunne dyrkes af alle danskere – uden hovedbrud!

Friluftsliv som kulturelt og historisk fænomen

Friluftsliv opfattes i denne bog som et begreb eller fænomen, der er kulturelt bestemt, dvs. bundet til tid og sted, og som udvikler og forandrer sig. Begrebet anvendes bredt om mange forskellige aktiviteter og livsformer i udemiljøer, natur- og kulturlandskaber. Friluftsliv knyttes med andre ord ikke til en særlig form for aktivitet eller et særligt værdisæt, men ses derimod som et overordnet begreb for synet på og brugen af natur og landskaber.

Det er derfor vanskeligt, hvis ikke umuligt at afgrænse og definere begrebet præcist. Friluftsliv er både en bevægelseskultur i hverdagslivet, et fag eller tema i institutions- og organisationsverden og rummer også samfundsmæssige og politiske perspektiver. I den forbindelse argumenterer Sandell (2003) for, at der kan beskrives og defineres mindst tre dimensioner af friluftslivsbegrebet:

- Friluftsliv som samfundsfænomen og studieobjekt
- Friluftsliv som politikområde og idédebat
- Friluftsliv som personlig og pædagogisk anskuelsesmåde.

Vi ønsker ikke at opstille eller konstruere en stram definition på begrebet friluftsliv, der kan tænkes at gælde til evig tid og for alle kulturer. Det ville være i direkte modstrid med vores udgangspunkt – at forstå friluftsliv som et kulturelt fænomen, der udvikler sig i tid og rum. I stedet ønsker vi at diskutere, hvilke grundlæggende kriterier der danner fænomenet friluftsliv. Hvis man opstiller en for snæver definition, bliver man let normativ og risikerer at miste det videnskabelige analytiske fokus. Samtidig risikerer man at miste vigtige perspektiver på friluftsliv: velfærd, turismeerhverv, foreningsaktivitet, pædagogisk tradition, civilisationskritik, klasse- og kønsperspektiv m.m. (Emmeline, Fredman & Sandell 2005). Vi mener, at friluftsliv som begreb er nært relateret til natur, idræt og turisme.

Pædagogisk og organiseret friluftsliv

Med titlen og sammenstillingen *Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik* signalerer vi, at det er det institutionaliserede, organiserede og pædagogisk begrundede friluftsliv, vi beskæftiger os med. Det er friluftsliv som fag- eller arbejdsområde, hvor man kan tale om en – mere eller mindre bevidst – pædagogisk legitimering og om særlige arbejdsformer.

Når vi i det følgende taler om friluftsliv, er det underforstået, at vi mener friluftsliv i organiseret form med en institutionel

ramme og med en pædagogisk hensigt. Man kan tale om undervisning, vejledning, pædagogisk arbejde *i, om og med* friluftsliv afhængigt af, hvor fokus lægges. Friluftsliv kan således opfattes som metode, som indhold eller som noget helt tredje afhængigt af, hvilken form for friluftsliv og hvilke mål der er tale om.

I takt med at samfundsudviklingen har bevirket, at mennesket tilsyneladende har fjernet sig fra den daglige kontakt med naturen, ser det ud til, at der er opstået et behov for professionelle vejledere, lærere, undervisere, pædagoger osv. i natur og friluftsliv. Der er et øget behov for specialiseret arbejdskraft i organisationer og uddannelsesinstitutioner som skovbørnehaver, naturcentre, skolefritidsordninger, behandlingshjem, turistcentre, frivillige foreninger, kommuner m.m. Ovenstående udvikling kan ses som et resultat af de forandringer, der gennem de sidste 100-200 år er sket i de vestlige industrisamfund, hvor forholdet til natur og landskab er ændret, og hvor begreber som fritid, turisme, idræt og friluftsliv er centrale og har fået større betydning.

Velbegrundet friluftslivspraksis

Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik er en grundbog, der sigter på at give teoretisk forståelse og indsigt, så man kan forholde sig til det pædagogiske friluftslivs teori og praksis. Ambitionen er, at alle med interesse for friluftsliv, natur og pædagogik vil kunne hente inspiration og perspektiver på egen praksis i bogen. Hensigten er, at læseren bliver i stand til at reflektere og analysere pædagogisk praksis i naturen og hermed udvikle sit eget pædagogiske arbejde med natur og friluftsliv.

Opfattelser af, hvad der er eller kan være den mest hensigtsmæssige arbejdsform i forbindelse med friluftsliv, bestemmes bl.a. af, hvilket syn man har på uddannelse, opdragelse, læring og dannelse generelt – det, man kan kalde pædagogisk grundsyn. Dette pædagogiske grundsyn har betydning for overordnede spørgsmål om organisationer og formål i samfundet, men også for spørgsmål, der direkte relaterer sig til den konkrete undervisning.

Begreberne undervisning, pædagogisk arbejde og læring er komplekse størrelser, for hvilke der ikke findes endegyldige svar. Igennem bogen opstiller vi derfor en række principper, retningslinjer og eksempler, der kan danne basis – som inspiration og argumentation – for en reflekteret og velbegrundet pædagogisk praksis og undervisning i friluftsliv. Det er op til læseren – pædagoger, lærere, vejledere og andre, som arbejder med friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen – at reflektere over disse principper og positionere sig i forhold til de mange muligheder, der eksisterer inden for området.

Vi ønsker ikke at anvise en rigtig eller forkert pædagogisk praksis, men snarere at vise spændvidden og herefter lade det være op til læseren at overveje, diskutere, vælge og ikke mindst afprøve mulighederne. Man kan i høj grad tale om undervisning eller praksis, der er mere eller mindre velbegrundet og mere eller mindre hensigtsmæssig i forhold til den konkrete situation.

En professionel friluftslivsvejleder træffer beslutninger, der kan begrundes med praktiske faglige argumenter, situationsfornemmelse og teoretiske indsigter. I denne bog kan der hentes inspiration til og argumentation for pædagogiske valg i formidlingen af friluftsliv.

Den pædagogisk ansvarlige

Der anvendes mange forskellige titler på den pædagogisk ansvarlige i friluftsliv, fx benyttes begreberne turleder, guide, instruktør, leder, underviser, friluftsvejleder, naturvejleder eller pædagog ofte om den eller de personer, der er ansvarlige for pædagogiske aktiviteter i naturen. Vi er således klar over, at der til forskellige former for friluftsliv og naturaktiviteter knytter sig forskellige benævnelser og roller. Denne bog henvender sig imidlertid til alle, der identificerer sig med disse begreber i forbindelse med aktiviteter i naturen.

Selvom vi overvejende vil anvende begrebet „vejleder“ om den pædagogisk ansvarlige i friluftsliv, skal det ikke forstås som en idealisering af vejlederbegrebet og de forestillinger eller idealer, der historisk

og traditionelt knyttes hertil (Faarlund 1973 m.fl.). Intentionen er at anvende et begreb, som flest muligt af bogens læsere og målgrupper vil kunne identificere sig med. Af hensyn til forståelsen og læsbarheden vil vi enkelte steder afhængigt af konteksten også anvende andre betegnelser for den pædagogiske ansvarlige.

Bogens målgrupper

Bogen henvender sig til alle, der har interesse for teoretiske og pædagogiske aspekter ved organisering, formidling og undervisning i friluftsliv, og vi mener derfor, at bogen er relevant for og kan anvendes af mange forskellige faggrupper:

- Studerende på lærer- og pædagogseminarier som en del af undervisningen i idræt- og bevægelsesfag samt i forbindelse med undervisningen

- i værksted, natur og teknik. Bogen vil kunne benyttes i forbindelse med bacheloropgaver af studerende, der ønsker at fordybe og specialisere sig inden for friluftsliv, natur og pædagogik.
- Studerende på universiteter i forbindelse med deres uddannelse i idræt og friluftsliv. Bogen er relevant som pensum på uddannelsernes friluftslivsmoduler på bacheloruddannelsen samt i forbindelse med specialiseringer inden for friluftsliv, fx hovedfag og specialer.
 - Natur- og friluftspædagoger, der arbejder i institutioner, organisationer og på naturcentre. Bogen beskæftiger sig bl.a. med friluftsliv og pædagogik inden for naturbørnehaver, ungdomsskoler, naturcentre m.m. og vil være relevant for pædagoger med speciale inden for natur og friluftsliv.
 - Lærere, der benytter natur og friluftsliv som en del af deres undervisning. Flere og flere lærere og skoler vælger at beskæftige sig med udeskole- og naturklasseundervisning som et supplement til den traditionelle klasserumsundervisning.
 - Ledere og instruktører i friluftsliv og naturaktiviteter i det frivillige foreningsarbejde, fx ledere i spejderorganisationerne, DGI, DIF, DFIF m.m.
 - Instruktører og arrangører inden for de mere kommercielle former for friluftsliv, teambuilding, teknikkurser m.m.
 - Friluftslivsundervisere og -lærere på de frie skoler. Friluftsliv er et af de mest populære valgfag på de danske efter- og højskoler, hvor mangfoldigheden er stor, og hvor der arbejdes med traditionelt enkelt friluftsliv såvel som adventure.

- Natur- og friluftvejledere m.fl. som inspiration til deres arbejde. Siden 1989 er der uddannet ca. 300 friluftslivvejledere og ca. 300 naturvejledere, som arbejder med formidling af natur, kultur og friluftsliv.
- Naturpolitikere og -forvaltere som baggrund for beslutninger og konkret planlægning og forvaltning af naturen i relation til friluftslivets forskellige former og behov.
- Planlæggere og forvaltere vil kunne hente viden og perspektiver på nye brugere og nye trends inden for friluftsliv samt historisk-samfundsmæssige perspektiver på friluftslivets udvikling.
- Alle de entusiastiske mennesker, der allerede arbejder med undervisning, vejledning og formidling af friluftsliv, men som måske savner et teoretisk grundlag for deres praksis.

Bogens indhold

Bogen består ud over denne indledning af tre overordnede dele og et afsluttende efterskrift. I del 1 beskæftiger vi os overvejende med friluftsliv som samfundsfænomen og studieobjekt (typisk værdineutralt (se s.14)), og i del 2 og del 3 handler det overvejende om friluftsliv som personligt og pædagogisk område (typisk værdiladet). I analyser og diskussioner af friluftsliv er det naturligvis væsentligt også at medtænke og have respekt for de traditioner og inspirationer, der har haft indflydelse på dansk friluftsliv. Derfor beskæftiger vi os også med den historiske udvikling af friluftslivet og med internationale tendenser og trends.

Allerede i 1859 skrev Herbert Spencer, at kernespørgsmålet i forbindelse med pensumbeskrivelser og lærebøger ikke

var, hvad der skulle med, men hvad der *ikke* skulle med (Brookes 2004). I denne bog har vi også været nødsaget til at foretage såvel valg som fravalg.

Vi forestiller os derfor ikke, at bogen dækker alle problemstillinger og svarer på alle spørgsmål om friluftsliv, natur, samfund og pædagogik. Tværtimod forestiller vi os bogen som et tidstypisk indlæg i en foranderlig og fortløbende debat. Da både friluftsliv og pædagogik lægger op til kommunikation, diskussion og meningsudveksling, vil vi gerne invitere til diskussion om og konstruktive indvendinger i forhold til både form og indhold af denne bog.

Bogens opbygning

- **Del 1:** Friluftsliv, historie og samfund. Hensigten er at give en teoretisk baggrund for at arbejde med friluftsliv og en forståelse for baggrunden for de forskellige former for friluftsliv, der eksisterer i dag. Vi diskuterer udviklingen af friluftsliv såvel som formidlingen af friluftsliv i forhold til historiske og sociologiske forestillinger og teorier. Vi behandler temaer som moderne trends, internationale perspektiver, byens friluftsliv samt friluftsliv og sundhed.
- **Del 2:** Friluftsliv, pædagogik og didaktik. Et centralt spørgsmål er, hvordan de pædagogiske nabodiscipliner som psykologi, sociologi og filosofi samt discipliner som didaktik, dannelses-teori, læringsteori m.m. inddrages i den pædagogiske planlægning og praksis i friluftsliv. Vi opridser to gennemgående diskurser, der angiver yderpolerne i den pædagogiske tænkning i relation

til friluftsliv: proces- og selvforvaltningsdiskurs samt mål- og styringsdiskurs. Der introduceres og diskuteres en række didaktiske kategorier, som vi finder centrale for undervisning og pædagogisk arbejde i relation til friluftsliv: tid, rum, indhold, mål, læreproces, metoder, formidlerens kompetencer.

- **Del 3:** Friluftsliv, fortællinger og analyse. Vi præsenterer og diskuterer en række konkrete praktiske situationer fra friluftsliv i forbindelse med specifikke institutionsformer og målgrupper. Intentionen er at forbinde de teoretiske perspektiver med det praktiske friluftsliv og eksemplificere, analysere og diskutere konkrete eksempler på formidling af friluftsliv i forhold til særlige arbejdsområder og målgrupper.

I bogens efterskrift gengiver vi i stærkt koncentreret form de pointer, som vi mener er centrale for vores forståelse af friluftsliv i Danmark.

Der er i bogen indføjjet tekstbokse, som dels giver faktuelle oplysninger, dels uddyber den aktuelle baggrundsviden. Tekstboksene kan læses som en del af teksten eller gemmes til senere efter behov. Bogen vil kunne læses samlet, men vil også kunne bruges som opslagsværk. Ved hjælp af krydshenvisningerne og det afsluttende stikordsregister er det således muligt at forfølge selvvalgte temaer på tværs af bogens opbygning.

Bogens forfattere

Bogen er skrevet af tre forfattere med mange års erfaring med friluftsliv og pæ-

dagogisk arbejde i naturen i forbindelse med forskellige målgrupper, institutioner, steder og aktiviteter. Vi repræsenterer forskellige fag- og videnskabsretninger samt forskellige friluftslivsmiljøer i Danmark, og arbejdet med bogen har været spændende og udfordrende ikke mindst pga. vores forskellighed. Vi håber, at denne forskellighed har bidraget til at styrke bogen ved bl.a. at fange mangfoldigheden og kompleksiteten i synet på friluftsliv – natur, samfund og pædagogik.

Selvom vi har skrevet bogen i fællesskab og ofte har været uenige og diskuteret, har vi i medieret form fundet sammen om den endelige tekst. Et centralt mål med arbejdet har været at gøre vores forskellige tilgange synlige som forskellige måder at anskue friluftsliv og pædagogik inden for de overordnede rammer, der samler os. Således er vi enige om at se friluftsliv som et historisk-kulturelt fænomen, der ændrer sig i tid og rum, og vi tror på, at friluftsliv har et stort potentiale i forbindelse med pædagogisk arbejde. Samtidig føler vi os forpligtede til at være kritiske og stille spørgsmål til selvfølgeligheder og praksisopfattelser, der tages for givet.

Vi takker de mange mennesker, der har stillet deres viden, personlige historier og inspiration til rådighed. Tak til vores

mange friluftslivskolleger og -studerende rundt omkring i Danmark og udlandet for vigtige diskussioner og samtaler.

Naturvejleder og friluftslivvejleder Mathilde Jensen skal have tak for at have bidraget til de indledende skitser til bogen og for værdifulde kommentarer undervejs i arbejdet med bogen. Tak til seminarielektor Torbjørn Ydegaard, der også var en vigtig part i opstartsfasen af denne bog. Desuden takker vi Inge Regnarsson, Flemming Tybjerg, Jacob Haahr, Martin Hansen, Karen Barfod, Malene Bendix m.fl. for at have læst og kommenteret hele eller dele af manuskriptet. En særlig stor tak sendes til lektor Kurt Lüders, Syddansk Universitet, for grundig, kritisk og kærlig kommentering af manuskriptet i den afsluttende fase. Endelig skal redaktør og forlagschef Finn V. Andersen have en stor tak for inspiration, vejledning og tillid. De fejl og mangler, der evt. er i teksten, er imidlertid alene vores ansvar.

God læselyst!

Peter Bentsen
Søren Andkjær
Niels Ejby-Ernst

Januar 2009

Litteratur

Brookes, Andrew (2004): *Astride a long-dead horse. Mainstream outdoor education theory and the central curriculum problem*. I: *Austr J Outdoor Education*; 8 (2): 22-33.
Faarlund, Nils (1973): *Friluftsliv. Hva – Hvorfor – Hvordan*. Kompendium nr. 32 ved NIH, Oslo.
Isberg, Roger (1998): *Färd. Möte – människa – natur*. Sjövik Folkhögskola.

Sandell, Klas (2003): *Begreppet friluftsliv: Som en trebent pall*. I: *Argaladei: Friluftsliv – en livstil*; (1): 10-11.